		ловити віртуальні предмети).	
Доповнена та віртуальна реальність	Голографічна траєкторія	Використання AR-технологій для створення візуальних рухових маршрутів, які студент повинен повторити у реальному житті.	Точність рухів, розвиток спортивних навичок, покращення моторної пам'яті.

Також можливе використання змінних тактильних сигналів (наприклад, виконання вправ із закритими очима, що посилює роль пропріоцепції). Також зміна ритму виконання вправи, що змушує мозок адаптувати моторні команди у відповідь на зміну зовнішніх параметрів.Оптимізація рухової діяльності та розвиток сенсомоторного контролю є важливими складовими підготовки вчителів фізичної культури. Впровадження сучасних методик навчання, таких як біофідбек, когнітивно-моторне навчання, VR-симуляції та варіативні тренування, дозволяє значно покращити рівень професійної підготовки студентів. Подальші дослідження можуть бути спрямовані на аналіз впливу адаптивного навчання на ефективність формування рухових навичок у педагогічній практиці.

Висновки. Інтеграція когнітивно-моторного навчання у підготовку вчителів фізичної культури значно покращує їхню професійну компетентність. Завдяки таким вправам студенти не лише вдосконалюють свої рухові навички, але й формують навички стратегічного мислення, адаптивності та швидкості ухвалення рішень. Подальші дослідження можуть бути зосереджені на ефективності застосування VR та AR у навчальному процесі, а також на розробці індивідуалізованих програм когнітивно-моторного тренування.

References

1. Huang, M., & Yongquan, T. (2025). Tech-driven excellence: A quantitative analysis of cutting-edge technology impact on professional sports training. Journal of Computer Assisted Learning, 41(1), e13082.
2. Imanian, M., Khatibi, A., Heydarinejad, S., Saemi, E., & Veisia, E. (2024). Effects of electronic sports on the cognitive skills of attention, working memory, and cognitive flexibility.
3. Kos, A., Umek, A., Kos, A., & Umek, A. (2018). Biofeedback Systems in Sport and Rehabilitation. Biomechanical Biofeedback Systems and Applications, 61-79.
4. Lin, P. J., & Lam, M. L. (2022). Development of Virtual Reality Training System Based on EEG Biofeedback. In Intelligent Sustainable Systems: Selected Papers of WorldS4 2021, volume 1, pp. 257-265.
5. Pan, Y. (2024). Sports game teaching and high precision sports training system based on virtual reality technology. *Entertainment Computing*, 50, 100662.
6. Saadati, S. A. (2023). Recent innovations in sports physiology: Shaping the future of athletic performance. Health Nexus, 1(2), 15–27.
7. Shao, Q. (2024). Virtual reality and ANN-based three-dimensional tactical training model for football players. Soft Computing, 28(4), 3633–3648.
8. Tosti, B., Corrado, S., Mancone, S., Di Libero, T., Rodio, A., Andrade, A., & Diotaiuti, P. (2024). Integrated use of biofeedback and neurofeedback techniques in treating pathological conditions and improving performance: A narrative review. Frontiers in Neuroscience, 18, 1358481.
9. Vona, M., de Guise, É., Leclerc, S., Deslauriers, J., & Romeas, T. (2024). Multiple domain-general assessments of cognitive functions in elite athletes: Contrasting evidence for the influence of expertise, sport type and sex. Psychology of Sport and Exercise, 75, 102715.
10. Zhang, Y., Li, W., Yang, J., Liu, Z., & Wu, L. (2023). Cutting-edge approaches and innovations in sports rehabilitation training: Effectiveness of new technology. Education and Information Technologies, 28(6), 6231–6248.

DOI: https://doi.org/10.31392/UDU-nc.series15.2025.05(192).37

Фурман Д.О.
Аспірант кафедри менеджменту та економіки спорту
Національний університет фізичного виховання і спорту України, м. Київ, Україна
https://orcid.org/0009-0005-2327-3559

ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ САМОРЕГУЛЮВАННЯ У ЄВРОПЕЙСЬКОМУ ФУТБОЛІ В КОНТЕКСТІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЙОГО ЦІЛІСНОСТІ ТА МЕХАНІЗМУ СОЛІДАРНОСТІ

У статті розглядаються особливості організації європейського футболу на засадах саморегулювання на прикладах таких регуляторних ініціатив Міжнародної федерації футбольних асоціацій (ФІФА) та Союзу європейських футбольних асоціацій (УЄФА), як трансферна система футболістів, ліцензування клубів, правила фінансової "чесної гри" та колективний продаж комерційних прав Ліги чемпіонів УЄФА. Висвітлюється взаємозв'язок цих регуляторних ініціатив, їх роль, переваги та недоліки в контексті забезпечення таких цінностей європейського футболу, як механізм солідарності і цілісність усіх його ланок від масового футболу до професійного. Встановлено, що незважаючи на поодинокі недоліки, в цілому запроваджене регулювання позитивно відобразилося на сфері європейського футболу, сприяючи зміцненню механізму солідарності і цілісності футболу. В той же час трапляються випадки, коли прийняті правила вступають у конфлікт з інтересами окремих суб'єктів сфери футболу, здебільшого професіональних клубів, з комерційних підстав, що може призводити до протиріч між цінностями футболу і його комерційною складовою. У такому випадку ФІФА та УЄФА вимушені адаптувати умови регулювання для вирівнювання інтересів усіх зацікавлених сторін і забезпечення цінностей футболу.

***Ключові слова**: трансферна система футболістів, ліцензування клубів, фінансовий "фейр-плей", механізм солідарності, цілісність футболу.*

***Dmytro Furman. Practical aspects of self-regulation in European football in the context of ensuring its integrity and solidarity mechanism.** The article examines the organization of European football based on self-regulation, using examples of regulatory initiatives by the Fédération Internationale de Football Association (FIFA) and the Union of European Football Associations (UEFA), such as the transfer of players system, club licensing, financial fair play rules and joint selling of commercial rights of the UEFA Champions League. It highlights the interconnection of these regulatory initiatives, their role, advantages, and disadvantages in the context of ensuring of such European football values as solidarity mechanism and integrity of all its levels, from grassroots to professional football. It was determined that despite single shortcomings, the implemented regulation had a generally positive impact on European football, contributing to the strengthening of solidarity mechanism and integrity of football from grassroots to professional levels. At the same time there are cases when the adopted rules come into conflict with the interests of certain football stakeholders, mostly professional clubs, on commercial grounds, which may lead to tensions between football's values and its commercial aspects. In such cases FIFA and UEFA are forced to adapt regulatory conditions to balance the interests of all involved parties while ensuring football's values.*

***Key words**: transfer of players system, club licensing, financial fair play, solidarity mechanism, football's integrity.*

Постановка проблеми. Аналіз літературних джерел. Європейський футбол є однією з найбільш впливових і популярних спортивних сфер [1], яка базується на системі цінностей, як то: прозорість діяльності, усталеність впроваджених правил, рівні вихідні умови для участі у змаганнях одного рівня, забезпечення солідарного перерозподілу грошових потоків і цілісності футболу від низового рівня до найвищого, що підтримуються шляхом саморегулювання у сфері футболу недержавними регуляторними органами. Саморегулювання є ключовим механізмом, що дозволяє забезпечити інтеграцію усіх ланок футболу від масового до професійного і врівноважити конкурентний баланс клубів, зберігаючи тим самим невизначеність щодо результатів змагань і підтримуючи інтерес глядацької аудиторії до перегляду футбольних чемпіонатів на високому рівні. Організаційно система управління європейським футболом побудована за принципом піраміди через міжнародні, національні та регіональні футбольні федерації (асоціації), які є неурядовими громадськими організаціями. Регулювання останніх значною мірою направлене на те, щоб спонукати і водночас сприяти усім суб'єктам футболу здійснювати свою діяльність з урахуванням потреби у подальшому розвитку не лише окремих осіб та ланок саморегульованої системи, а футболу в цілому. Європейські урядові інституції та національні державні органи управління уважно спостерігають за розвитком сфери футболу і здебільшого не втручаються у її регулювання в тій мірі, в якій це не суперечить суспільним інтересам, а комерційна діяльність її суб'єктів не виходить за межі нормативних вимог. При цьому зростання економічного потенціалу професіональних футбольних клубів, коли комерційна складова в їх діяльності починає домінувати над спортивною, викликає потребу у запровадженні органами недержавного впливу нових чи перегляді старих правил діяльності для врівноваження балансу між цінностями футболу і інтересами окремих його суб'єктів.

Останнім часом вивченню питань саморегулювання у сфері європейського футболу присвячені роботи багатьох дослідників, в яких у тому числі аналізуються окремі питання трансферної системи футболістів [2], ліцензування клубів [3], правил фінансової "чесної гри" [4] і комерційних прав європейських клубних чемпіонатів [5]. Через призму запровадженого регулювання досліджується розвиток європейського футболу загалом і окремі його аспекти, прослідковуючи зміцнення ролі недержавних керівних органів у цій сфері [6]. В той же час, залишається недостатньо вивченим питання взаємозв'язку цих регуляторних ініціатив, їх ролі, переваг та недоліків в контексті забезпечення таких цінностей європейського футболу, як механізм солідарності і цілісність його організації від масового футболу до професійного, тому це питання потребує подальшого дослідження.

Мета дослідження – встановити, як трансферна система футболістів, ліцензування клубів, правила фінансової "чесної гри" і колективний продаж комерційних прав Ліги чемпіонів УЄФА співвідносяться із забезпеченням цілісності європейського футболу та механізму солідарності.

Матеріал і методи: аналіз і систематизація законодавства, регламентних документів органів управління у футболі, наукових і академічних публікацій та інтернет-ресурсів, порівняння і співставлення, системний аналіз.

Результати дослідження. Європейському футболу притаманна саморегулівна система організації своєї діяльності, при якій недержавні органи управління футболом, такі як ФІФА, УЄФА і національні футбольні асоціації – члени ФІФА та УЄФА самостійно, тобто без зовнішнього втручання з боку державних органів, затверджують регламенти змагань, встановлюють спортивні та інші обов'язкові правила поведінки для суб'єктів сфери футболу і відповідальність за їх порушення, застосовують заходи стягнення за порушення діючих правил і вирішують спори, що виникають між суб'єктами футболу. Останнім часом саморегулівна міць недержавних органів управління у сфері футболу значно окріпла. Дослідники відзначають наступні фактори, які підсилюють роль УЄФА як регулятора європейського футболу: УЄФА має значну консолідуючу силу; Європейська комісія уникає непотрібних протистоянь; значна різноманітність інтересів клубів, гравців та ліг запобігла появі сильних опозиційних утворень, які б могли протистояти регуляторним ініціативам УЄФА; спадщина аматорської ідеології в європейському футболі підтримує міцне соціокультурне середовище, яке зображує діючі футбольні керівні органи як опікунів суспільних інтересів в цілому [6].

Однак так було не завжди, повноваження недержавних органів регулювання європейського футболу дуже часто потрапляли під тиск – ряд футбольних правил та практик оскаржувались в європейських судах поза структурою футбольного урядування, а також ставали предметом розгляду європейськими публічними інституціями, обмежуючи тим самим регуляторну автономію УЄФА та національних асоціацій. Європейський футбол ґрунтується на визнанні соціальної функції футболу, його механізмів солідарності і заходів, спрямованих на захист його цілісності, що не лише позитивно впливає на

спорт, але й отримує підтримку зацікавлених сторін. Ці принципи повинні залишатися визначальними у регулюванні сфери футболу. Водночас, коли регуляторні заходи вступають у конфлікт із очікуваннями зацікавлених сторін, можуть виникати певні суперечності [7]. Найбільше це стосується комерційних інтересів клубів чи гравців – в цьому випадку проявляються протиріччя між цінностями футболу і комерційною складовою. Органи недержавного регулювання, такі як ФІФА та УЄФА, намагаються згладити ці протиріччя шляхом запровадження балансуючого регулювання, метою якого є як забезпечення цінностей футболу так і вирівнювання інтересів усіх зацікавлених сторін.

Серед існуючих цінностей футболу ключовими є механізм солідарності і цілісність футболу від масового рівня до професійного. Механізм солідарності – це система перерозподілу фінансових потоків для підтримки розвитку футболу на різних рівнях, особливо дитячих академій та клубів, які виховують молодих гравців. Згідно з цим механізмом частина доходів від трансферів футболістів спрямовується клубам, які займалися їхнім вихованням, клуби-учасники європейських змагань УЄФА спрямовують частину своїх доходів на розвиток футбольної інфраструктури та молодіжних академій, УЄФА відраховує частину прибутку від європейських клубних чемпіонатів тим клубам, які не беруть участі в цих турнірах, але розвивають молоді таланти. Такий механізм сприяє розвитку футболу не лише на професійному рівні, а й у локальних академіях, дозволяючи їм отримувати фінансову винагороду за виховання майбутніх гравців.

Цілісність футболу означає збереження єдності, взаємозв'язку та послідовного розвитку всіх рівнів футбольної системи – від аматорських змагань і дитячого футболу до професійних ліг та міжнародних турнірів. Це можливо завдяки існуванню багаторівневої системи відкритих змагань від низового до найвищого, коли місцеві аматорські команди можуть підніматися до вищих ліг через систему підвищення та пониження, а також завдяки вже згаданому механізму солідарності. Усі рівні футболу працюють разом як єдина система, де професійний футбол підтримує аматорський, а аматорський живить професійний. Шляхом поєднання механізму солідарності і цілісності футболу масовий та дитячий футбол залишаються важливою частиною футбольної екосистеми, клуби з менш розвинених регіонів та країн мають шанс змагатися на рівних умовах, а власне гра у футбол зберігає свої спортивні та соціальні цінності, не перетворюючись виключно у комерційну діяльність.

Одним із головних елементів механізму солідарності є трансферна система ФІФА, яка регулює умови переходу гравців з одного футбольного клубу в інший. На початку запровадження цієї системи її умови передбачали обов'язкову сплату трансферної компенсації клубу-попереднику в будь-якому випадку переходу гравця до іншого клубу як до, так і після закінчення завершення його контракту з попереднім клубом незалежно від віку футболіста, в якому такий перехід відбувається. Метою такого регулювання було надати можливість клубу компенсувати витрати, які він поніс на підготовку гравця [5]. Саме таким чином трансферна система створювала для клубів фінансову мотивацію здійснювати підготовку власного футбольного резерву.

З тих пір минуло багато років, і трансферна система зазнала значних змін, метою яких було вирівнювання інтересів усіх зацікавлених сторін. Немалу роль в цьому зіграли непоодинокі випадки оскарження умов переходу гравців з одного клубу до іншого, запроваджених ФІФА, в європейських судах [8]. Нині діюча трансферна система ФІФА встановлює, що компенсація за підготовку гравця виплачується усім клубам, що займалися його підготовкою, коли гравець вперше реєструється як професіонал, а також щоразу, коли професійний гравець переходить в інший клуб до завершення календарного року, в якому йому виповнюється 23 роки. Компенсація сплачується за усі роки підготовки гравця з 12-ти річного віку і закінчуючи роком, в якому була завершена його підготовка, зазвичай до досягнення гравцем 21-го річного віку, але не більше ніж до 23-х річного віку. Компенсація за підготовку сплачується незалежно від того, чи відбувається перехід гравця до іншого клубу під час дії його контракту з попереднім клубом або після його завершення [9].

Ще одним значним проявом організації європейського клубного футболу на засадах саморегулювання з метою забезпечення його цілісності та механізму солідарності є запроваджена УЄФА система ліцензування клубів для участі у європейських клубних чемпіонатах, які організовує УЄФА. Згідно з умовами цієї системи, для участі у чемпіонатах УЄФА клуби, які кваліфікувалися для участі у них за спортивними критеріями (перемога чи призове місце у домашніх турнірах тощо), мають також відповідати певним неспортивним критеріям у шести областях: спортивній, соціальній, інфраструктурній, кадровій, правовій та фінансовій. Також було встановлено "правило трьох років", яке передбачає, що претендентом на ліцензію може бути лише футбольний клуб, що є членом відповідної національної футбольної асоціації або афілійованої з нею ліги протягом трьох послідовних сезонів, який протягом цього ж строку приймав участь у офіційних домашніх змаганнях. Невідповідність цим критеріям позбавляє клуб права приймати участь у європейських чемпіонатах УЄФА, незважаючи на його спортивні результати. Відтоді всі клуби, які кваліфікувалися за спортивними результатами для участі у турнірах УЄФА, повинні отримати ліцензію з дотримання цих критеріїв, перш ніж вони зможуть брати участь у цих змаганнях [10]. Вперше ліцензування клубів було ініційоване УЄФА у 2002 році, а ліцензії для участі у Євро кубках стали обов'язковими починаючи із сезону 2004/2005 року [11].

УЄФА інвестує чималі кошти у впровадження та підтримання системи ліцензування клубів національними асоціаціями. Так, згідно з програмою розвитку УЄФА "HatTrick", яка вперше була запроваджена у 2004 році на 4 роки і кожного разу продовжується на наступний 4-річний строк, УЄФА починаючи з 2008 року щорічно сплачує кожній національній асоціації, що є її членом, 250 000 Євро на підтримання і застосування цієї системи [12].

У 2010 році УЄФА вийшов із новою регуляторною ініціативою, затвердивши фінансові правила для клубів, більш відомі як фінансова "чесна гра" або фінансовий "фейр-плей", які згодом еволюціонували у правила фінансової стійкості. Фінансовий "фейр-плей" почав діяти з 2011 року і зобов'язав клуби, які приймають участь у чемпіонатах УЄФА, дотримуватись вимоги беззбитковості (англ. *break-even requirement*), тобто здійснювати свою діяльність в міру своїх фінансових можливостей і не витрачати більше, ніж вони заробляють. Особливо це стосувалося трансферних витрат на залучення нових футболістів до свої команд і витрат на заробітні плати. З того часу клуби, які отримують право на участь у турнірах УЄФА за спортивними результатами, повинні доводити, що не мають прострочених фінансових зобов'язань перед

іншими клубами, своїми гравцями, соціальними та податковими службами. З 2013 року клуби мають також підтверджувати свою поточну беззбитковість, тобто що вони не витрачають у звітному періоді більше, ніж заробляють. У перші роки дії системи фінансового "фейр-плей" клубам було дозволено витрачати на 5 млн. євро більше, ніж вони заробляли. Цей ліміт міг бути збільшеним до 45 млн. євро у сезонах 2013/14 та 2014/15 років, і до 30 млн. євро у сезонах 2015/16, 2016/17 та 2017/18 років за умови, що ці витрати будуть повністю покриті власниками клубу та/чи пов'язаними з ними особами. Витрати на розвиток стадіонів, тренувальних баз, розвиток дитячо-юнацького і жіночого футболу не враховувалися у підрахунку беззбитковості [13].

Невиконання вимог беззбитковості загрожує клубам значними штрафами. Зазнали таких штрафів і українські клуби: у 2014 році футбольний клуб "Металург" Донецьк (Україна) був оштрафований на 80 тис. євро і недопущений до участі у Лізі Європи УЄФА сезону 2014/2015, куди клуб кваліфікувався за спортивними результатами [14]; у 2016 році ще один український футбольний клуб "Дніпро" був оштрафований на 100 тис. євро та виключений із клубних змагань УЄФА на три сезони (2016/17, 2017/18 та 2018/19) через невідповідність критеріям беззбитковості, оскільки мав прострочену заборгованість перед гравцями та іншими клубами на загальну суму більше ніж 1 млн. євро [15].

У 2023 році фінансовий "фейр-плей" трансформувався у правила фінансової стійкості без зміни суті регулювання: були уточнені фінансові критерії (платоспроможність, беззбитковість і контроль витрат) та введено правило загальних витрат на команду для контролю виплат на трансфери і заробітну плату футболістів.

Ще одним прикладом саморегулювання у сфері європейського футболу з метою підтримання механізму солідарності і цілісності футболу є запровадження УЄФА колективного продажу комерційних прав Ліги чемпіонів УЄФА, здебільшого прав публічної трансляції футбольних матчів цього чемпіонату по телебаченню, радіо, інтернету, іншими засобами публічної трансляції. Ця ініціатива бере свій початок ще до введення ліцензування клубів і правил фінансового "фейр-плей" – у 1999 році, коли УЄФА як виключний власник комерційних прав Ліги чемпіонів вирішив об'єднати усі ці права в єдиний пакет для їх продажу одному провайдеру на одну країну. Повноцінно ця ініціатива почала діяти з 2003 року, оскільки Європейська комісія висунула зауваження щодо надмірної ексклюзивності такого продажу, тому їх умови неодноразово переглядалися. Зокрема, клубам було дозволено за певних умов здійснювати неексклюзивний продаж окремих комерційних прав Ліги чемпіонів УЄФА стосовно матчів, в яких вони беруть участь. Також єдиний пакет комерційних прав був розбитий на декілька менших для продажу різним провайдерам, з укладанням угод на їх продаж строком не більше ніж на три сезони Ліги чемпіонів поспіль [16].

В результаті УЄФА, з урахуванням певних обмежень, отримав можливість ексклюзивної монетизації комерційних прав європейської Ліги чемпіонів, при чому в подальшому ця ініціатива була поширена й на інші європейські чемпіонати, які організовує УЄФА. Отримані таким чином доходи УЄФА розподіляє не лише серед клубів-учасників групових етапів таких чемпіонатів – частина з цих коштів через механізм солідарності розподіляється серед клубів усіх національних асоціацій УЄФА, що не потрапили до групового етапу, але які реалізують молодіжні та інші програми розвитку футболу [17].

Обговорення результатів дослідження. Саморегулювання у європейському футболі ґрунтується на певних цінностях, основними з яких є прозорість діяльності усіх суб'єктів, усталеність впроваджених правил для їх довгострокового застосування, рівні вихідні умови для участі у змаганнях одного рівня, солідарний перерозподіл грошових потоків та забезпечення цілісності футболу від низового рівня до найвищого. Діяльність органів недержавного регулювання у сфері футболу, таких як ФІФА і УЄФА, у першу чергу направлена на забезпечення і підтримання цих цінностей. Розглянуті приклади саморегулювання свідчать про те, що вони, зокрема, направлені на забезпечення довгострокової фінансової стабільності клубів і оптимальне використання ресурсів, підвищення довіри громадськості, спонсорів та інвесторів і створення умов для розвитку молодіжного футболу, збільшення інвестицій у спортивну інфраструктуру та соціальні проєкти. В той же час існуючи виклики, такі як дисбаланс ресурсів і фінансових можливостей клубів, обхід встановлених правил регулювання через значний вплив на сферу футболу комерційної складової, вплив зовнішніх факторів (економічна нестабільність та періодичні кризи) виявляють недоліки і прогалини у регулюванні.

Запроваджена ФІФА трансферна система футболістів була покликана компенсувати клубу витрати, які він поніс на навчання, виховання і тренування молодих гравців, а також мотивувати клуби розвивати власні футбольні академії. Перевагою такої системи є заохочення клубів до підготовки власного кадрового резерву. Безумовно, що підготовка футболіста вимагає багато часу і значних фінансових ресурсів, і саме трансферна система забезпечує можливість компенсувати витрати клубу у таку підготовку в разі переходу футболіста до іншого клубу. З іншого боку, її умови обмежують можливості гравців на вільний перехід з одного клубу в інший після закінчення контракту з попереднім клубом. При чому на ранніх етапах її запровадження футболіст не міг перейти до іншого клубу без сплати компенсації за його підготовку незалежно від того, в якому віці гравець переходив до іншого клубу. Виходила ситуація, що контракт закінчено, футболіст вже зрілого віку і його підготовка давно завершена, а перейти до іншого клубу в якості вільного агента без жодних виплат попередньому клубу він не міг, що змушувало його продовжувати контракт зі старим клубом на невигідних умовах або сплачувати компенсацію власним коштом, якщо новий клуб відмовлявся її сплатити.

Трансферна система передбачає також зміцнення механізму солідарності, оскільки встановлює, що у разі переходу професіонального футболіста в інший клуб до закінчення контракту з попереднім усі клуби, які зробили свій внесок у підготовку цього гравця, отримують частину компенсації, сплачену колишньому клубу (внесок солідарності). Такі трансферні умови ФІФА, крім мотивування клубів здійснювати виховання власних гравців, також опікуються збереженням соціальної функції футболу через механізм солідарності і підтримують цілісність футболу від масового до професійного.

Однією із цілей запровадженої системи ліцензування УЄФА є вирівнювання стартових умов клубів з різних країн, що беруть участь в одному чемпіонаті, та підтримання конкурентного балансу змагань. Клуби з європейських країн різного рівня економічного розвитку мають неоднакові вихідні умови через різницю у фінансових, економічних, матеріально-

технічних та інші можливостях, тому така система щонайменше забезпечує відповідність усіх учасників одного клубного чемпіонату УЄФА певним мінімальним стандартам.

Система ліцензування клубів мала позитивний ефект на сферу європейського футболу. Клуби почали активно створювати власні футбольні академії, що позитивно вплинуло на розвиток дитячо-юнацького футболу, покращилися стандарти якості спортивної інфраструктури, у тому числі доступності стадіонів для людей з обмеженими можливостями, клуби почали активно розбудовувати двосторонній зв'язок із вболівальниками, покращилася фінансова прозорість клубів у зв'язку із введенням критеріїв оцінки прострочених платежів [18]. В цілому система ліцензування УЄФА вивела на якісно новий рівень захист цілісності і стабільності європейських клубних змагань, забезпечення клубами належного рівня управління і прозорості своєї діяльності, підвищення ролі соціальної відповідальності у футболі, просування порядних відносин між клубами і вболівальниками, підвищення доступності футболу для широких верств населення.

В той же час, недоліком цієї системи було надто поверхневе врегулювання фінансово-комерційних питань. Фінансові критерії системи ліцензування, яким клуби мають відповідати, визначають лише вимоги до форми, складу, змісту, строків та порядку оприлюднення фінансової звітності та іншої фінансової інформації, а також вимоги щодо чистого капіталу і відсутності певних видів простроченої кредиторської заборгованості [10].

Система ліцензування УЄФА не вирішила проблемні аспекти фінансової діяльності клубів, які суттєво впливають на їх здатність конкурувати між собою в європейських чемпіонатах. Виховання власного резерву футболістів потребує чималого часу. Щоб швидко підвищувати свої спортивні результати, клуби почали активно залучати у свої команди висококваліфікованих гравців на трансферному ринку, що призводило до перевищення витрат над доходами з покриттям дефіциту бюджету переважно за рахунок зовнішніх запозичень і тягло за собою зростання боргів клубів та їх хронічну збитковість. Накоплена таким чином заборгованість здебільшого покривалася за рахунок додаткових внесків у капітал клубів їх власниками, але це лише стимулювало нові оберти зовнішніх запозичень, що призводило до накопичення ще більших боргів.

Так, у 2009 році загальні доходи 664 європейських клубів вищого дивізіону (90% від усіх клубів вищого дивізіону) зросли на 4,8%, досягнувши 11,7 млрд євро, при цьому витрати збільшилися на 9,3%, що серйозно вплинуло на прибутковість клубів і сприяло сукупним чистим збиткам у розмірі 1,2 млрд. євро – майже удвічі більше, ніж у 2008 році. За наслідками 2009 року більше половини європейських топ-клубів задекларували збитки, а 28% клубів повідомили про значні збитки, еквівалентні витратам 12 євро на кожні 10 євро доходу. Інвестиції в юнацький футбол протягом всього 2009 року залишалися на низькому рівні, клуби топ-ліг переважно переманювали досвідчених гравців з інших клубів, надаючи їм більш високу зарплату [19].

У 2010 році загальні доходи 665 європейських клубів вищого дивізіону (90% від усіх клубів вищого дивізіону) зросли на 6,6%, досягнувши 12,8 млрд євро, при цьому сукупні чисті збитки становили 1,6 млрд. євро – на 36% більше порівняно із попереднім 2009 роком. Половина провідних європейських клубів задекларували збитки, а 29% клубів повідомили про значні збитки, еквівалентні витратам 12 євро за кожні 10 євро доходу. Якщо ж враховувати лише найбільші клуби, тобто ті, які мають річний дохід понад 50 млн євро, то частка збиткових клубів збільшилася до 75% [20].

У 2011 році загальні доходи 670 європейських клубів вищого дивізіону досягли 13,2 млрд. євро, а сукупні чисті збитки – 1,7 млрд. євро. Продовжилося збільшення витрат, зокрема заробітних плат футболістів та інших пов'язаних з ними виплат, які зросли на 38% упродовж 2007-2011 років, а доходи за цей період зросли на 24%. В результаті якщо у 2007 році сукупні витрати на працівників і трансфери становили 62% від доходів клубу, то у 2011 році вони вже становили 71% [21].

Ситуація, що склалася, стимулювала УЄФА на запровадження правил фінансового "фейр-плей", які суттєво покращили фінансове становище учасників клубних турнірів УЄФА і зміцнило цілісність футболу через зниження ризиків неплатоспроможності клубів. Рівень простроченої заборгованості перед іншими клубами, футболістами, соціальними та податковими службами стабільно зменшувався: якщо у 2011 році сумарна прострочена заборгованість 237 європейських клубів складала 57 млн. євро, то у 2012 – 30 млн. євро, у 2013 – 9 млн. євро, у 2014 – 8 млн. євро, а у 2015 – 5 млн. євро [14, с. 13]. Кардинально змінилася фінансова ситуація: якщо у 2009 році чисті збитки клубів вищих європейських дивізіонів становили 1,6 мільярда євро, то до 2018 року клуби покрили ці збитки і отримали 140 мільйонів євро прибутку [22]. Правила фінансового "фейр-плей" сприяли зміцненню фінансової стабільності клубів, поступово виводячи клуби на рівень прибутковості, що підвищувало їх здатність приймати участь у механізмі солідарності та інвестувати кошти у розвиток молодіжного футболу, зміцнюючи цілісність футболу.

Незважаючи на позитивний вплив правил фінансового "фейр-плей" на розвиток європейського клубного футболу, їх недоліком є можливість обходу встановлених фінансових критеріїв, штучно збільшуючи дохідну частину або зменшуючи витрату. Одним із найбільш відомих випадків є викуп у 2017 році контракту з нападаючим Неймаром за рекордні 222 млн. євро французьким футбольним клубом "Парі Сен-Жермен", який з 2011 року належить катарському фонду "Катар Спортс Інвестментс", близькому до катарської королівської сім'ї. Зроблена це було наступним чином: Неймар став амбасадором Чемпіонату світу з футболу 2022 року, який проходив у Катарі, за що він отримав від фонду "Катар Спортс Інвестментс" 300 млн. євро винагороди, з яких за 222 млн. євро викупив свій контракт у іспанського футбольного клубу "Барселона" і перейшов у паризький клуб, а 78 млн. євро залишилися у Неймара як бонус за підписаний контракт із "Парі Сен-Жермен" [23]. Таким чином "Парі Сен-Жермен" штучно приховав трансферні витрати, обійшовши правила фінансового "фейр плей".

Іншим відомим випадком є штучне завищення доходів англійським футбольним клубом "Манчестер Сіті", який з 2008 року належить інвестиційній групі "Абу Дабі Юнайтед Груп" з ОАЕ. "Манчестер Сіті" продав права на найменування свого домашнього стадіону авіакомпанії "Етіхад Ейрвейс" з ОАЕ за 150 млн. фунтів стерлінгів з розбивкою цієї суми на 10 річних платежів, і стадіон був перейменований у "Етіхад Стедіум" [24]. В цьому випадку прослідковується штучне завищення ціни права на комерційне найменування стадіону, але незважаючи на це, уся отримана сума поступово була включена до складу доходів клубу.

І нарешті, однією з переваг колективного продажу комерційних прав Ліги чемпіонів УЄФА (комерційні права) також стало зміцнення механізму солідарності і цілісності футболу від масового до професійного, оскільки отримані таким чином доходи УЄФА розподіляє не лише серед клубів-учасників чемпіонату, а й серед інших клубів, які не потрапили до його фінальної частини, що забезпечує додаткові важелі підтримання низових ланок футболу. Так, 4% від усіх доходів, отриманих УЄФА від проведення європейських клубних чемпіонатів сезону 2022/2023, а це здебільшого кошти від продажу комерційних прав трансляції футбольних матчів змагань, були виплачені клубам, що не приймали участь у фінальних етапах цих кубків, але які реалізують молодіжні та інші програми розвитку футболу [25].

Висновки. Дослідження показало, що запроваджені і поступово розвинуті на засадах саморегулювання трансферна система футболістів УЄФА, а також ліцензування європейських клубів, правила фінансової "чесної гри" і умови продажу комерційних прав УЄФА знаходяться між собою у тісному взаємозв'язку, доповнюючи одне одного і усуваючи прогалини регулювання. Вони об'єднані спільною метою забезпечувати та зміцнювати цінності футболу, в першу чергу – механізм солідарності і цілісність усіх його ланок від масового футболу до професійного, в чому вони відіграють одну з найважливіших ролей.

Незважаючи на переваги трансферної системи, ліцензування клубів, правил фінансової "чесної гри" та умов продажу комерційних прав, вони також мають і певні недоліки, а подекуди вступають у конфлікт з інтересами окремих суб'єктів сфери футболу, переважно професійних клубів і гравців, особливо якщо запроваджене регулювання стосується комерційних аспектів їх діяльності. За таких умов конфлікт інтересів може призвести до протиріч між цінностями футболу і його комерційною складовою, що є небезпечним для всієї сфери. У цьому випадку ФІФА та УЄФА вимушені реагувати, вносячи в умови регулювання балансуючи зміни, метою яких є як забезпечення цінностей футболу, так і вирівнювання інтересів усіх зацікавлених сторін.

Конфлікт інтересів. Автор заявляє про відсутність конфлікту інтересів.

Література

1. Березка, С. М. (2013). Футбол як професійний спорт та перспективи його розвитку в Україні. Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту, (3), 7–10. https://www.sportpedagogy.org.ua/html/journal/2013-03/html-ru/13bsmpdu.html.

2. Hoey, S., Peeters, T., & Principe, F. (2021). The transfer system in European football: A pro-competitive no-poaching agreement? International Journal of Industrial Organization, 75, 102695. https://doi.org/10.1016/j.ijindorg.2020.102695.

3. Van Veen, W. (2023). Professional football club licensing in Europe. У R. Houben (Ed.), Research handbook on the law of professional football clubs (с. 90–115). Edward Elgar Publishing. https://doi.org/10.4337/9781802206975.00012.

4. Najem, Z., & Ali, Z. (2023). Financial fair play in European football clubs. Journal of Humanities Social Sciences and Business (Jhssb), 3(1), 177–95. https://doi.org/10.55047/jhssb.v3i1.851.

5. García, B. (2007). UEFA and the European Union: From confrontation to co-operation? Journal of Contemporary European Research, 3(3), 202–223. https://doi.org/10.30950/jcer.v3i3.52.

6. Meier, H. E., García, B., Yilmaz, S., & Chakawata, W. (2023). The capture of EU football regulation by the football governing bodies. JCMS: Journal of Common Market Studies, 61(3), 692–711. https://doi.org/10.1111/jcms.13405.

7. De Witte, F., & Zglinski, J. (2022). The idea of Europe in football. European Law Open, 1(2), 286–315. https://doi.org/10.1017/elo.2022.15.

8. Furman, D. (2024). Governance in European football: The route from self-regulation to controlled autonomy. Sport Science Spectrum, (2), 9–13. https://doi.org/10.32782/spectrum/2024-2-2.

9. Regulations on the status and transfer of players. (2024, лютий). FIFA Digital Assets Hub. https://digitalhub.fifa.com/m/6a0797ec77cbc02c/original/Regulations-on-the-Status-and-Transfer-of-Players-February-2024-edition.pdf.

10. UEFA Club licensing and financial sustainability regulations. (2024). UEFA Documents. https://documents.uefa.com/r/UEFA-Club-Licensing-and-Financial-Sustainability-Regulations-2024-Online.

11. Club licensing. (2024). UEFA Official website. https://www.uefa.com/running-competitions/integrity/club-licensing/.

12. UEFA HatTrick. (2022). UEFA Official website. https://www.uefa.com/development/our-support/hattrick/.

13. Фінансовий "фейр-плей": Питання і відповіді. (2014, 20 травня). https://ru.uefa.com/news/0215-0e8a2fccb2eb-f324fd95698f-1000--финансо/.

14. UEFA Compliance and investigation activity report 2013-2015. (б. д.). Editorial UEFA.com. https://editorial.uefa.com/resources/022b-0f842b5e4cc4-0116ccceb8f9-1000/uefa_compliance_and_investigation_activity_report_2013-2015.pdf.

15. Decision in case AC-07/2015 LLC FOOTBALL CLUB DNIPRO. (2015, 10 грудня). Editorial UEFA.com. https://editorial.uefa.com/resources/0258-0e2ded1cf694-2b53e6653e91-1000/fc_dnipro_dnipropetrovsk_-_cfcb_adjudicatory_chamber_-_december_2015.pdf.

16. Decision - 2003/778/EC Joint selling of the commercial rights of the UEFA Champions League. (2003, 8 листопада). EUR-Lex — Access to European Union law. https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:32003D0778&qid=1706891380395.

17. UEFA solidarity payments: How they work. (2019, 30 грудня). UEFA.com. https://www.uefa.com/news-media/news/0258-0f8e7356606e-623079a4c111-1000--uefa-solidarity-payments-how-they-work/.

18. Club licensing. (2024). UEFA Official website. https://www.uefa.com/running-competitions/integrity/club-licensing/.

19. Club licensing benchmarking report 2009. (2011, 12 січня). UEFA Official website. https://ru.uefa.com/news-media/news/01ed-0e76d92765bc-72bf5f204fb4-1000--club-licensing-benchmarking-report/.

20. Club licensing benchmarking report 2010. (2012, 25 січня). UEFA Official website. https://www.uefa.com/news-media/news/01f9-0e7b928010f6-4a0a65fe6ad6-1000--club-licensing-benchmarking-report-released/.

21. Fifth club licensing benchmark report 2011. (2013, 4 лютого). UEFA Official website. https://www.uefa.com/news-media/news/0206-0e8316185b0d-b29475a135dd-1000--fifth-club-licensing-benchmark-report/.

22. Financial sustainability. (2023, 6 липня). UEFA Official website. https://www.uefa.com/running-competitions/integrity/financial-sustainability/.

23. UEFA reopens financial fair play investigation into Paris Saint-Germain. (2018, 24 вересня). The Guardian. https://www.theguardian.com/football/2018/sep/24/uefa-reopens-financial-fair-play-investigation-psg.

24. Манчестер Сіті продав назву стадіону за рекордну суму. (2011, 9 липня). Кореспондент.net. https://ua.korrespondent.net/sport/football/1237691-manchester-siti-prodav-nazvu-stadionu-za-rekordnu-sumu.

25. Distribution to clubs from the 2022/23 UEFA Champions League, UEFA Europa League and UEFA Europa Conference League and the 2022 UEFA Super Cup. (2022, 4 грудня). Editorial UEFA.com. https://editorial.uefa.com/resources/0277-158b0bea495a-ba6c18158cd3-1000/20220704_circular_2022_47_en.pdf.

References

1. Berezka, S.M. (2013). Football as a professional sport, and the prospects for its development in Ukraine Pedagogics, psychology, medical-biological problems of physical training and sports, (3), 7–10. https://www.sportpedagogy.org.ua/html/journal/2013-03/html-ru/13bsmpdu.html.

2. Hoey, S., Peeters, T., & Principe, F. (2021). The transfer system in European football: A pro-competitive no-poaching agreement? International Journal of Industrial Organization, 75, 102695. https://doi.org/10.1016/j.ijindorg.2020.102695.

3. Van Veen, W. (2023). Professional football club licensing in Europe. У R. Houben (Ed.), Research handbook on the law of professional football clubs (с. 90–115). Edward Elgar Publishing. https://doi.org/10.4337/9781802206975.00012.

4. Najem, Z., & Ali, Z. (2023). Financial fair play in European football clubs. Journal of Humanities Social Sciences and Business (Jhssb), 3(1), 177–95. https://doi.org/10.55047/jhssb.v3i1.851.

5. García, B. (2007). UEFA and the European Union: From confrontation to co-operation? Journal of Contemporary European Research, 3(3), 202–223. https://doi.org/10.30950/jcer.v3i3.52.

6. Meier, H. E., García, B., Yilmaz, S., & Chakawata, W. (2023). The capture of EU football regulation by the football governing bodies. JCMS: Journal of Common Market Studies, 61(3), 692–711. https://doi.org/10.1111/jcms.13405.

7. De Witte, F., & Zglinski, J. (2022). The idea of Europe in football. European Law Open, 1(2), 286–315. https://doi.org/10.1017/elo.2022.15.

8. Furman, D. (2024). Governance in European football: The route from self-regulation to controlled autonomy. Sport Science Spectrum, (2), 9–13. https://doi.org/10.32782/spectrum/2024-2-2.

9. Regulations on the status and transfer of players. (2024, February). FIFA Digital Assets Hub. https://digitalhub.fifa.com/m/6a0797ec77cbc02c/original/Regulations-on-the-Status-and-Transfer-of-Players-February-2024-edition.pdf.

10. UEFA Club licensing and financial sustainability regulations. (2024). UEFA Documents. https://documents.uefa.com/r/UEFA-Club-Licensing-and-Financial-Sustainability-Regulations-2024-Online.

11. Club licensing. (2024). UEFA Official website. https://www.uefa.com/running-competitions/integrity/club-licensing/.

12. UEFA HatTrick. (2022). UEFA Official website. https://www.uefa.com/development/our-support/hattrick/.

13. Financial fair-play: questions and answers. (2014, May 20). UEFA.com. https://ru.uefa.com/news/0215-0e8a2fccb2eb-f324fd95698f-1000--финансо/.

14. UEFA Compliance and investigation activity report 2013-2015. (n. d.). Editorial UEFA.com. https://editorial.uefa.com/resources/022b-0f842b5e4cc4-0116ccceb8f9-1000/uefa_compliance_and_investigation_activity_report_2013-2015.pdf.

15. Decision in case AC-07/2015 LLC FOOTBALL CLUB DNIPRO. (2015, December 10). Editorial UEFA.com. https://editorial.uefa.com/resources/0258-0e2ded1cf694-2b53e6653e91-1000/fc_dnipro_dnipropetrovsk_-_cfcb_adjudicatory_chamber_-_december_2015.pdf.

16. Decision - 2003/778/EC Joint selling of the commercial rights of the UEFA Champions League. (2003, November 8). EUR-Lex — Access to European Union law. https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:32003D0778&qid=1706891380395.

17. UEFA solidarity payments: How they work. (2019, December 30). UEFA.com. https://www.uefa.com/news-media/news/0258-0f8e7356606e-623079a4c111-1000--uefa-solidarity-payments-how-they-work/.

18. Club licensing. (2024). UEFA Official website. https://www.uefa.com/running-competitions/integrity/club-licensing/.

19. Club licensing benchmarking report 2009. (2011, January 12). UEFA Official website. https://ru.uefa.com/news-media/news/01ed-0e76d92765bc-72bf5f204fb4-1000--club-licensing-benchmarking-report/.

20. Club licensing benchmarking report 2010. (2012, January 25). UEFA Official website. https://www.uefa.com/news-media/news/01f9-0e7b928010f6-4a0a65fe6ad6-1000--club-licensing-benchmarking-report-released/.

21. Fifth club licensing benchmark report 2011. (2013, February 4). UEFA Official website. https://www.uefa.com/news-media/news/0206-0e8316185b0d-b29475a135dd-1000--fifth-club-licensing-benchmark-report/.

22. Financial sustainability. (2023, July 6). UEFA Official website. https://www.uefa.com/running-competitions/integrity/financial-sustainability/.

23. UEFA reopens financial fair play investigation into Paris Saint-Germain. (2018, September 24). The Guardian. https://www.theguardian.com/football/2018/sep/24/uefa-reopens-financial-fair-play-investigation-psg.

24. Manchester City sold the stadium naming rights for a record amount. (2011, July 9). Korrespondent.net. https://ua.korrespondent.net/sport/football/1237691-manchester-siti-prodav-nazvu-stadionu-za-rekordnu-sumu.

25. Distribution to clubs from the 2022/23 UEFA Champions League, UEFA Europa League and UEFA Europa Conference League and the 2022 UEFA Super Cup. (2022, December 4). Editorial UEFA.com. https://editorial.uefa.com/resources/0277-158b0bea495a-ba6c18158cd3-1000/20220704_circular_2022_47_en.pdf**.**

DOI: https://doi.org/10.31392/UDU-nc.series15.2025.05(192).38
УДК: 615.825+615.851.3(063)-796.814

Хацаюк О. В.,
заслужений тренер України,
начальник кафедри фізичного виховання, спеціальної фізичної підготовки і спорту
начальник фізичної підготовки і спорту Київського інституту Національної гвардії України, м. Київ
https://orcid.org/0000-0002-4166-9099
Титович А. О.,
кандидат наук з фізичного виховання і спорту, доцент,
доцент кафедри хореографії та спортивних дисциплін
Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка, м. Суми
https://orcid.org/0000-0002-4283-4105
Ікаєв А. Р.,
кандидат юридичних наук,
доцент кафедри фізичного виховання, спорту та здоров'я людини
Таврійського національного університету ім. В. І. Вернадського, м. Київ
https://orcid.org/0000-0001-8149-0985
Ванюк Д. В.,
кандидат наук з фізичного виховання та спорту,
доцент кафедри фізичної реабілітації, спортивної медицини, фізичного виховання і здоров'я
Запорізького державного медико-фармацевтичного університету, м. Запоріжжя
https://orcid.org/0000-0002-6069-074X
Ярещенко О. А.,
кандидат наук з фізичного виховання та спорту, доцент,
доцент кафедри фізичного виховання, спеціальної фізичної підготовки і спорту
Київського інституту Національної гвардії України, м. Київ
https://orcid.org/0000-0002-2475-7572
Оленченко В. В.,
старший викладач кафедри фізичної підготовки та спорту
Національної академії Національної гвардії України, м. Харків
https://orcid.org/0000-0002-2331-4577

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДНО-ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНОЇ ПЕРЕВІРКИ ПРОГРАМИ ЕРГОТЕРАПІЇ ЮНІОРОК (U-17), ЯКІ СПЕЦІАЛІЗУЮТЬСЯ В СПОРТИВНИХ ВИДАХ БОРОТЬБИ ПІСЛЯ ЛІКУВАННЯ ТРАВМ КОЛІННИХ СУГЛОБІВ

У статті висвітлено результати дослідно-експериментальної перевірки ефективності програми ерготерапії для юніорок вікової категорії U-17, які спеціалізуються в спортивних видах боротьби та проходили відновлення після лікування травм колінних суглобів. Метою дослідження було коригування змісту та структури відновлювальних заходів з урахуванням функціонального стану спортсменок у посттравматичний період.

Методи дослідження: педагогічне спостереження, педагогічний експеримент, тестування фізичного стану та функціональних можливостей, медико-біологічні методи (УЗД, МРТ, стабілографія, електроміографія), анкетування та опитування, метод експертної оцінки, методи математичної статистики.

До експерименту було залучено 32 спортсменки, яких було розподіллено на контрольну та експериментальну групи. Програма ерготерапії включала поєднання спеціально підібраних фізичних вправ, функціонального тренінгу (елементів фітнесу) та прикладних рухів обраного одноборства. Результати оцінювалися за показниками рухової активності, стабільності колінного суглоба та психологічної готовності до відновлення систематичних тренувань. Отримані дані засвідчили достовірне покращення функціональних показників в експериментальній групі. Запропонована програма продемонструвала високу ефективність і може бути рекомендована для впровадження у практику спортивної реабілітації борчинь юніорського віку.

Ключові слова: *апробація, відновлення, ерготерапія, одноборства, програма, рухова активність, суглоби, технічна майстерність, юніорки*